

Vana bambuseraiduri lugu

Klassikalisest jaapani keelest tõlkinud Alari Allik

Tõlgitud väljaandest:

新版 竹取物語

Tōkyō, Kadokawa, 2015

Raamat on valminud Eesti Teadusagentuuri rahastatud uurimisprojekti PRG1206 („Tõlkimine ajaloos, Eesti 1850–2010: tekstid, tegijad, institutsioonid ja praktikad“) toetusel.

Toimetanud Triinu Tamm

Korrektuuri lugenud Lauri Eesmaa

Kujundanud Maris Kaskmann

© Tõlge ja saatesõna. Alari Allik ja Loomingu Raamatukogu, 2023

Illustratsioone „Bambuseraiduri loo pildirullidest“ (*Taketori monogatari emaki*, XVII saj) on kasutatud Rikkyō ülikooli raamatukogu loal.

Kaanepilt. Tsukioka Yoshitoshi (1839–1892), „Tagasi kuupaleesse“

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,
Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Mati Sirkel, Elle-Mari Talivee,
Marek Tamm, Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn

Tel: 627 6425

E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkitud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-0515

ISBN 978-9916-713-24-2 (trükis)

ISBN 978-9916-713-25-9 (epub)

I. SÜNDIMINE

Ennevanasti¹ elas üks vana bambuseraidur. Ta käis muudkui mäenõlvadel bambust raiumas ja valmistas sellest mitmesuguseid esemeid. Tema nimi oli Sakaki no Miyatsukomaro. Kord avastas ta ühe bambuseridva, mis altpoolt helendas. Hämmeldunult astus ta lähemale ja märkas, et valgust kiirgab toru sisemusest. Seal varjas end armas kõigest kolme *sun*² pikkune tüdruk. Vanamees lausus: „Et ma leidsin su bambuse seest, mida ma iga päev hommikust õhtuni raiumas käin, on küllap märk sellest, et pean sind lapseks võtma.“ Ta tõstis tillukese olendi oma peopessa, viis koju ja lasi oma naisel teda kasvatada. Laps oli imearmas. Ta oli nii pisike, et nad otsustasid teda korvis hoida.³

Pärast seda juhtus alatihti, et vana bambuseraidur leidis bambust raiudes ritvade seest kuldmünste. Nii sai temast peagi jõukas mees. Eide ja taadi hoole all sirgus tüdruk iga päevaga suuremaks. Kolme kuu möödudes oli ta juba päris täiskasvanud inimese mõõtu. Nüüd korraldati juuste ülespõimimise pidustused⁴, talle tehti kena soeng ja pandi selga pikk sabaseelik⁵.

Vanemad ei lasknud teda hetkekski magamisruumi kardina tagant välja, muudkui hellitasid ja hoidsid teda. Tütarlapsest oli saanud kaunitar, kellele maailmas võrdset ei leidunud – tema sära täitis ka maja kõige pimedamad sopid. Teinekord, kui vanamees end sandisti tundis,

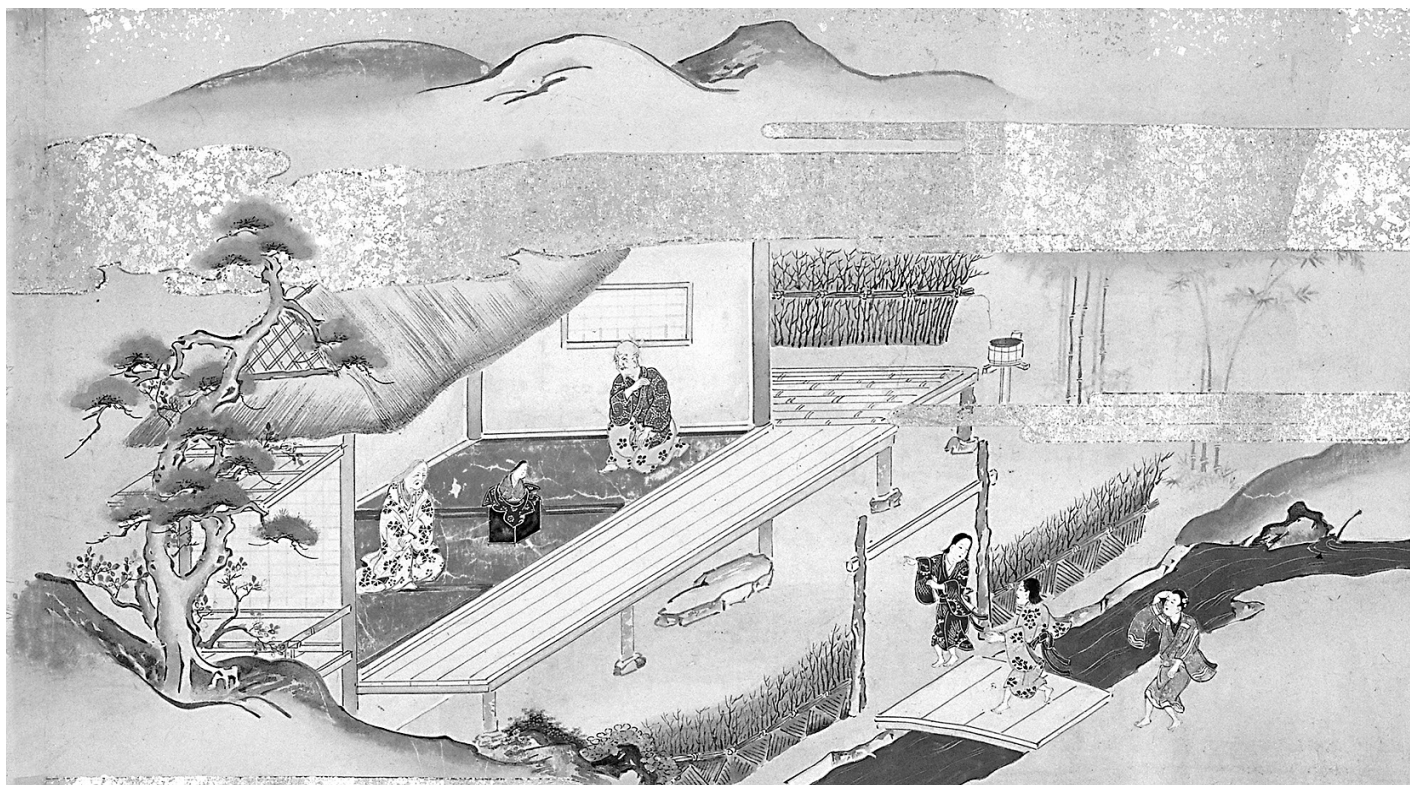
1 „Nüüdseks juba ammu“ (*ima wa mukashi*) või „ennevanasti“ on väljendid, millega tihti algavad seletuslugude (*setsuwa*) žanrisse kuuluvad lühilood, mida kasutati budistliku õpetuse erinevate tahkude selgitamiseks. Kogumikus „Ennevanasti toimunud lood“ (*Konjaku monogatari shū*, XIII sajand) algavad sama fraasiga kõik lood (vt lk 42, lisa 1). – *Siin ja edaspidi tõlkija märkused*.

2 *Sun* on jaapani pikkusühik (umbes kolm sentimeetrit). Muinasjuttudes on kolm müstilise tähendusega arv, mida ka käesolevas jutustuses rohkelt kasutatakse (kolmas kuu, kolmas päev jne).

3 Korv (*ko*) ja laps (*ko*) on samakõlalised sõnad. Teksti esimeses lõigus rõhutatakse, et vanamees leiab lapse sellesama materjali seest, millest ta korve valmistab. Korvid on tema lapsed ja ühtlasi tema jõukuse allikas.

4 Juuste ülespõimimine (*kamiage*) oli rituaal, mida korraldati naiste täisealiseks saamisel 12–13 aasta vanuselt.

5 Öuedaamid kandsid pikkade looklevate sabasiiludega seelikut.

Laps oli imearmas. Ta oli nii pisike, et nad otsustasid teda korvis hoida.

piisas, kui ta vaatas oma imekaunist tütart ja kõik tema mured ja kurjad mõtted haihtusid.

Juba pikemat aega ei olnud bambuseraidur pidanud bambust raiuma. Temast oli saanud mõjuvõimas mees. Kuna laps oli nüüd juba suureks saanud, kutsuti Mimuroto kandist pärit Imbe no Akita⁶, et too neiule nime annaks. Akita pani talle nimeks printsess Nayotake no Kaguya⁷. Seejärel tantsiti ja pidutseti kolm päeva ühtejutti. Meelelahutusi oli musttuhat. Kutsuti kohale mehi igast seisusest, kes proovisid üksteist pillimängus üle trumbata.

II. VIIS KOSILAST

Kõik selle ilma kõrget ja madalat päritolu mehed olid kaunitarist ainult kuulujutte kuulnud ning vaegasid lakkamatult pead sellega, kuidas teda

⁶ Mimuroto (austusväärse hoone uks) viitab paigale, kuhu laskusid jumalad, et neid oleks võimalik teenida. Imbe on vana jaapani klann, kelle ülesandeks oli *shintō* traditsiooniga seotud rituaalide korraldamine.

⁷ Nayotake (nõtke bambus) viitab nii tüdruku päritolule kui ka tema sihvakale figuurile. Kaguya (särav, hiilgav) viitab asjaolule, et printsess helendab.

päriselt endale saada, kuidas teda oma silmaga näha saada. Aia taga ja värava ees luurasid igasugu mehed, kes soovist silmata seda, mida isegi maja elanikele nõndasama lihtsalt näha polnud antud, ei suutnud ööselgi rahulikult uinuda, vaid hiilisid õhtuhämaruses välja, uuristasid saviaia sisse auke ja piilusid sealt sisse. Sellest ajast peale kutsutaksegi kosjas käimist „öötrööpamiseks“⁸.

Auväärsele inimesele sobimatutes kohtades⁹ ekslemisest ei paistnud ka suuremat kasu olevat. Kui mõni mees prooviski perekonnaliikmete käest midagi välja uurida, ei saanud ta enamasti mingit selget vastust. Printse, kes ei suutnud kuidagi maja juurest lahkuda, ning veetsid seal aega hommikust õhtuni ja õhtust hommikuni, oli parajalt palju. Kuid leidis ka vähem keevalisi mehi, kes jõudsid arusaamisele, et asjatu on niisama maja ümber hulkuda. Nad löid viimaks käega ega tulnudki enam kohale.

Teiste hulgas paistsid silma viis meest, keda peeti tõelisteks tundeinimesteks¹⁰. Nemad suutsid mõelda üksnes printsessist ja veetsid tema kodu lähedal kõik oma päevad ja ööd. Need olid prints Ishizukuri, prints Kuramochi, pareminister Abe no Mimuraji, suurnõunik Ōtomo no Miyuki ja kesknõunik Isonokami no Marotari.

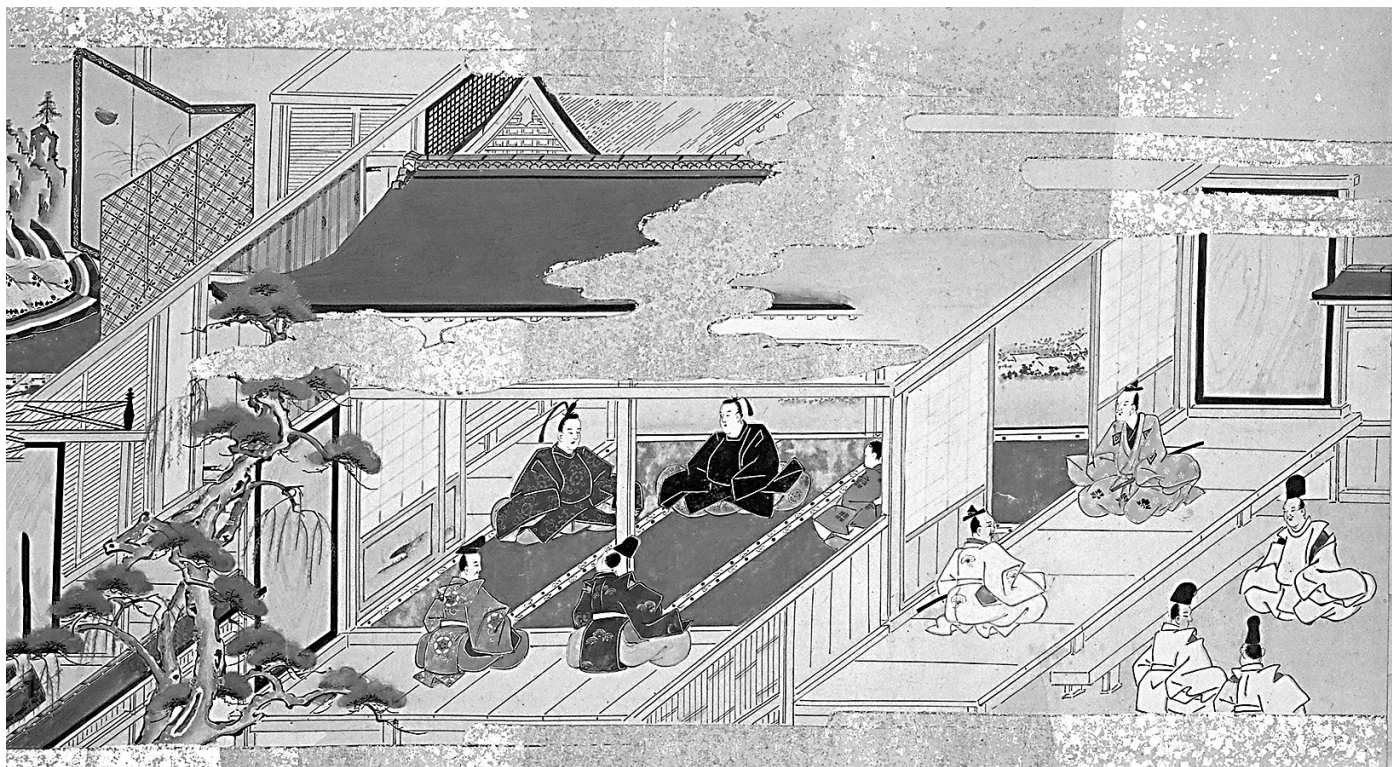
Neil oli kombeks jahtida kirglikult iga naist, kes juhtus teistest millegi poolest veidi kenam olema, mis siis veel rääkida kaunist Kaguyast, kelle puhul mehed kaotasid igasuguse enesevalitsuse¹¹: nad ei söönud enam suutäitki ja hulkusid lakkamatult neiu maja ümber, kuigi kõigile oli ilmselge, et ega sest sihitust luusimisest mingit suuremat kasu pole. Nad kirjutasid ja saatsid talle tunnetest nõretavaid kirju, kuid vastust ei saanud kunagi. Nad löid uhkeid armastuslaule, aga kõik see oli asjata. Talvekuude pakasele ja suvekuude lõõmavale päikesepaistele vaatamata ei jätnud nad ühtki päeva tema juures käimata.

8 „Vana bambuseraiduri loo“ üks iseloomulikke võtteid on üldkasutatavate sõnade pseudo-etümoloogiline selgitamine, mis ühtlasi näitab, et autor oli tõenäoliselt õpetlane, keda huvitas keele kujunemislugu. *Yobai* (kosimine) tuleb tegelikult tegusõnast *yobau* (kutsuma), kuid siin on seda tõlgendatud sõnade *yo* (öö) ja *hau* (neljakäpukil roomama) liitumisena.

9 Siin peetakse silmas kõikvõimalikke abiruume ja teenijate eluruume, kuhu ülikul enamasti asja polnud.

10 Tundeinimene (*irogonomi*) oli osav luules, muusikas ja tantsus ning oskas nende kunstide abil naisi võluda.

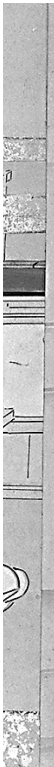
11 Nara ja Heiani perioodi kultuuris kardeti, et naise hing võtab mehe üle võimust ja hakkab teda kummitama. Üks põhjusi, miks naisi varjati ja sirmi taga hoiti, oligi see, et mehed ei jääks haigeks.

Teiste hulgast paistsid silma viis meest, keda peeti tõelisteks tundeinimesteks.

Viimaks kutsusid nad bambuseraiduri välja ja nõudsid üksteise võidu: „Anna oma tütar mulle naiseks!“ Nad hõõrusid palveks kokku seatud käsi agarasti vastamisi, aga vanamees ei andnud järele: „See laps pole minu liha ega veri, ta ei allu paraku minu tahtele.“ Möödusid kuud ja päevad. Meestel ei jäänud muud üle, kui tühjade kätega koju tagasi vantsida. Süda igatsusest lõhkemas, palusid nad küll jumalaid, küll *buddha*’sid, et keegi neid ometi kord lõpututest piinadest vabastaks, kuid palavad tunded ei tahtnud ikka jahtuda. „Ei või ju olla, et nad teda mehele ei panegi?“ mõtlesid nad ja otsustasid teha veel ühe meeletu katse näidata üles oma vankumatut tahtekindlust.

Kui vanamees seda nägi, ütles ta printsess Kaguyale: „Mu armas budasarnane tütar, kes sa oled ilmselgelt inimkujul meie hulka ilmunud ebamaine olend, mis õigust oli minul sinusugust neiu suureks kasvatada või sulle nüüd ülepea mingit nõu anda, aga kuula palun vana mehe sõnad ära.“ – „Miks sa niimoodi räägid! Pole vaja mind mingiks ebatavaliseks olendiks pidada. Hoolimata oma päritolust pean ikkagi just sind oma isaks.“ – „Seda on rõõm kuulda,“ kostis vanamees. „Olen juba üle seitsmekümne aasta vana ja keegi ei tea, kas mul tuleb siitilmast lahkuda täna või homme, nii et pean sulle ühe asja selgeks

tegema: siin maailmas on kombeks, et mehed abielluvad naistega ja naised meestega. Siis kasvab pere suuremaks. Mis mõtet oleks inimesel kõige sellela?" Printsess oli üllatunud: „Miks ma peaksin midagi sellist tegema?“ – „Sa oled inimese kuju võtnud küll ainult ajutiselt, aga praegu on sul ju naise keha,“ ütles vanamees. „Kuniks mina veel surnud pole, võid sa üksi olla, aga mis saab edasi? Need mehed on kuid ja aastaid oma truudust tõestanud – kuula nad ära ja vali nende hulgast üks välja!“ Printsess aga küsis: „Kuidas olla kindel, et ma ei pea hiljem oma valikut kahetsema? Kui keegi neist võtab mind naiseks, teadmata, et ma polegi nii ilus, kui ta kuulujuttude järgi usub, siis võib ta hiljem hakata truudust murdma. Olgu tegu nii vägeva mehega kui tahes, ma ei saa temaga abielluda enne, kui olen veendunud tema tunnete siiruses.“ Vanamees oli päri: „Selle peale mõtlesin tegelikult isegi, aga kuidas selgitada välja, kes neist on vääriline sinu kaasaks saama? Kõik nad paistavad olevat jäägitult sulle pühendunud.“ Kaguya vastas: „Ega ma nõuagi teab mis erakordseid tundeid enda vastu. Piisab natukesest. Kuna kõik viis kosilast paistavad oma kavatsustes ühtmoodi siirad olevat, tuleb mingil moel kindlaks teha, kelle armastus on teiste omast tugevam. Seepärast palungi endale tuua mõned erakordsed esemed, mis on kosilase tunnete tõestuseks. Kes ülesandega toime tuleb, sellega ma abiellungi. Anna neile palun minu otsusest teada, kui nad jälle siia tulevad.“ – „See on hea plaan,“ oli vanamees nõus.

Päikeseloojangul tulid mehed jälle kokku. Nad võistlesid üksteisega oma oskustes: üks mängis flööti, teine etles luuletust, kolmas ümises viisijuppi, neljas vilistas, viies aga tagus lehvikuga rütmi. Siis tuli majast välja vanamees, kes lausus: „Täna teid kõiki kogu südamest, et olete võtnud vaevaks aastaid ja kuid külastada meie tagasihoidlikku taret. Ütlesin äsja Kaguyale, et kuna keegi meist ei tea, kauaks mulle veel elupäevi on antud, tuleks peigmees kiiremas korras välja valida. Printsess oli nõus, aga arvas, et kuidagi tuleb välja selgitada, kes kosilaste hulgas teistest üle on. Selleks otsustas Kaguya anda igaühele ülesande, ja kes ülesande täidab, sellega on ta nõus abielluma.“ Bambuseraidur jätkas: „Mulle tundub see päris hea plaan, sest siis ei tunne keegi, et teda koheldi ebaõiglaselt.“ Kõik viis meest pidid nõustuma, et tegu on tõesti igati väärt mõttega. Vanamees läks sisse ja rääkis printsessile nende nõusolekust.

Printsess Kaguya andis seepeale vanamehele teada ülesanded: „Prints Ishizukuri toogu mulle Buddha almusekauss. Prints Kuramochi

mingu kaugel idamere keskel asuvale Hōrai¹² mäele. Seal kasvab suur puu, millel on hõbedast juured, kuldne tüvi ja viljadeks pärlid. Murdku ta mulle sellelt puult üks oks. Järgmine mees¹³ võiks mulle Hiinast tuua tuleroti nahast tehtud rüü¹⁴. Suurnõunik Ōtomo ülesandeks on võtta viievärviline kalliskivi draakoni kaelalt¹⁵. Kesknõunik Ishinokami aga leidku pääsupesast merekarbikujuline amulett, mis tagab kerge sünnituse.“ Vanamees oli hämmeldunud: „Need on küll liiga rasked ülesanded. Siit riigist pole neid asju võimalik leida. Kuidas ma küll neile ülesanded teatavaks teen!“ – „Minu meelest pole siin midagi, mis neile üle jõu võiks käia,“ ütles Kaguya. „No kui sa nii arvad, eks ma siis räägin meelele ääri-veeri ära, mida neilt oodatakse,“ vastas vanamees.

Seejärel andiski bambuseraidur ülesanded kosilastele teada. Printsid ja teised ülikud nurisesid kibestunult: „Samahästi oleks ta võinud meile öelda, et ärge enam kunagi oma jalga siia tõstke,“ ja läksid pahaselt laiali.

III. BUDDHA ALMUSEKAUSS

Prints Ishizukuri sai aru, et kui ta seda naist enda kõrval ei näe, pole tal mõtet siin ilmas edasi elada ja nõnda arutles ta endamisi: „Pole ühtegi põhjust, miks ma ei peaks seda asja sealt kaugelt Indiast ikkagi kätte saama.“

Kuna ta oli läbinägelik mees, taipas ta peagi: „Isegi kui käin maha sada tuhat *ri*’d¹⁶, pole sugugi kindel, et leian lõpuks Indiast selle kausi, millesarnast teist maailmas pole.“ Ta saatis printsess Kaguyale sõna: „Täna asun alandlikult teele Indiasse, et tuua teile kivist almusekauss,“ ja kadus kolmeks aastaks. Siis võttis ta ühe Yamato maakonna Tōchi

12 Hiina legendi järgi asuvat idamere keskel Penglai saar (jaapani nimekujuga Hōrai), kus elavad taoistlikud surematud.

13 Minister Abe on ainukene kosilane, keda siin nimepidi ei mainita. Paljud õpetlased on seisukohal, et algses loos pidi kosilasi olema kolm, millest annab tunnistust ka käesoleva raamatu lisas 1 avaldatud variant.

14 Legendi järgi olevat selline rüü tulekindel.

15 Viis värvi on sinakasroheline, kollane, punane, valge ja must. Hiina taoistliku mõtleja Zhuangzi (IV–III sajand e.m.a) raamatu 32. peatükis leidub lugu vaesest perepojast, kes jões sukeldudes leidis hinnalise kalliskivi. Isa käskis tal kivi puruks lüüa, sest tuhandeid kuld-rahamid maksev aare sai olla pärit ainult sügavikus elava musta draakoni kaelalt, kes kindlasti maksab talle kurjasti kätte, kui ta üles ärgates kivi kadumist märkab.

16 Hiinas ja Jaapanis kasutatud pikkusühik. Üks *ri* (hiina *li*) on umbes neli kilomeetrit.